

Zorg voor de gezondheid van productiedieren

Startdocument

1. Onderwerp

De toekomst van de zorg voor de gezondheid van productiedieren in Nederland.

2. Definitie diergezondheid

Voor de definitie van diergezondheid gaan we uit van wat er in de zienswijze 'dierwaardige veehouderij' is beschreven.¹ In deze zienswijze worden zes leidende principes beschreven die nodig zijn voor een dierwaardige veehouderij waarin een dier een positieve staat van welzijn ervaart: 1) erkenning van intrinsieke waarde en integriteit van het dier; 2) goede voeding; 3) goede omgeving; 4) goede gezondheid; 5) natuurlijk gedrag; en, 6) positieve emotionele toestand. Wij richten ons op principe 4: goede gezondheid. Om tot een goed welzijn te komen is een goede diergezondheid dus één van de aspecten die nodig is. Onder diergezondheid wordt verstaan dat dieren gezond en fit zijn, zonder pijn, verwondingen, ziekte en/of functionele beperkingen.

3. Achtergrond en aanleiding

Huidige stand van zaken in Nederland

In de dierproductie (hier gedefinieerd als dieren die worden gehouden voor het produceren van voeding) heeft diergezondheid altijd een belangrijke rol gespeeld. Immers, zonder gezonde dieren geen goede productie. In Nederland werden er volgens de jaarlijkse landbouwtelling op 1 december 2021 ruim 11 miljoen varkens, 90 miljoen kippen, 3,7 miljoen runderen, waarvan 1,6 miljoen melkkoeien en 960 duizend vleeskalveren, 642 duizend geiten en 848 duizend schapen gehouden.² Daarnaast zijn er andere sectoren volop in ontwikkeling, zoals de insectenhouderij waarin de productie wereldwijd in 2023 op 100.000 ton wordt geschat en voor 2030 een vertienvoudiging wordt verwacht.³ De gezondheid van al deze dieren staat continu onder druk doordat omstandigheden veranderen (b.v. klimaat en aantal dieren per bedrijf) en door nieuwe ontwikkelingen (b.v. in dierhouderijsystemen en de fokkerij). Daarnaast stelt de maatschappij steeds hogere eisen aan hoe we met dieren omgaan.

Om diergezondheid te verbeteren zijn in de afgelopen decennia belangrijke stappen gezet, met name op het gebied van dierziektebestrijding. Hierbij valt te denken aan early warning systemen, zoals serologische monitoring op antistoffen voor vogelgriep, en maatregelen om de introductie en verdere verspreiding van infectieziekten te voorkomen, zoals de ophokplicht (pluimvee). Ook zijn er verschillende wettelijke regels opgesteld om diergezondheid te waarborgen. Op Europees niveau is er diergezondheidswetgeving gericht op overdraagbare dierziekten.⁴ In Nederland staat in de

Wet dieren dat het verboden is om zonder redelijk doel de gezondheid van het dier te benadelen.⁵ Voor dierhouderijen is in het Besluit houders van dieren⁶ opgenomen dat ze een bedrijfsgezondheidsplan moeten hebben met daarin een analyse van de diergezondheidssituatie van de gehouden dieren en het gebruik van diergeneesmiddelen. En in het Besluit diergeneeskundigen staan bepalingen met betrekking tot de uitoefening van de diergeneeskunde.⁷

Als het gaat om diergezondheid in de veehouderij bestaan er maatschappelijke zorgen. In onze publieksenquête van 2018 gaf 60% van de respondenten aan het eens te zijn met de stelling "in 'megastallen' kan nooit sprake zijn van voldoende aandacht voor gezondheid en welzijn van de productiedieren", en 40% gaf aan het eens te zijn met de stelling "het ruimen van gezonde dieren bij een dierziekte-epidemie is een belangrijke negatieve kant van onze omgang met dieren".⁸ De positie van het dier in de maatschappij verandert.⁹ Dit zorgt ervoor dat we het dier steeds meer eigenwaarde toekennen en dat er steeds kritischere eisen worden gesteld aan dierenwelzijn. Diergezondheidsproblemen worden niet zomaar geaccepteerd als onderdeel van dierhouderij. Dierhouders worden geacht hierop te reageren en een werkwijze te vinden waarbij tegemoet wordt gekomen aan de maatschappelijke eisen die worden gesteld aan dierenwelzijn en diergezondheid.

Eenzijds bestaan er zorgen over bestaande systemen, bijvoorbeeld over de gezondheid van dieren voor, tijdens en na transport^{10,11} of bij uitbraken van dierziekten.¹² Dit zijn terugkerende problemen die deels te maken hebben met grenzen aan het aanpassingsvermogen van dieren in die systemen. Anderzijds bestaan er zorgen over de aandacht voor diergezondheid in nieuwe systemen. Zo is 'One Health'¹³, een wereldwijde interdisciplinaire samenwerking om de gezondheid van mensen, dieren en milieu te verbeteren, vooral gericht op risico's voor de mens en het milieu en is de aandacht voor het dier een stuk minder. We moeten ervoor waken dat diergezondheid uit het oog wordt verloren. Dit vraagt om kritisch te kijken naar de huidige stand van zaken rondom diergezondheid en hoe er in de toekomst met diergezondheid omgegaan zou moeten worden. Hierbij is het de vraag wat er in de huidige situatie mis gaat voor het dier en hoe de toekomst er uit gaat zien als er niks verandert. Op een aantal vlakken gaat het goed met diergezondheid; zo zijn er bijvoorbeeld goede programma's om de prevalentie van dierziektes laag te houden: bijvoorbeeld bij Q-koorts wordt sinds 2009 bij geitenbedrijven die melk leveren een screenings- en vaccinatiebeleid uitgevoerd, en bij melkveebedrijven en in de pluimvee zijn Salmonella programma's.⁹ Op andere vlakken gaat het minder goed met diergezondheid; zo zijn er voor een aantal dierziektes (nog) geen monitoringssystemen en zijn kreupelheid, uiergezondheid en gezondheidsrisico's rondom voortplanting bij meerdere diersoorten nog een te algemeen probleem. Hoe ontwikkelen deze problemen zich verder? Welke nieuwe problemen zullen er ontstaan? Hoe zit het met kennisontwikkeling en financiële steun hiervoor? Wordt er nog voldoende geïnvesteerd in ontwikkeling van kennis en kunde op het gebied van diergezondheid? Een recente rondgang bij stakeholders in dit werkgebied leidt tot een breed gedeelde zorg bij de beantwoording van deze vragen. Een breed gedragen diergezondheidsagenda voor de aankomende jaren zou hierin behulpzaam kunnen zijn.

De RDA en 'diergezondheid'

In het verleden heeft de RDA zich vaker gericht op diergezondheidsissues in relatie tot productiedieren. Zo zijn er zienswijzen geschreven met betrekking tot dierziektes (2003 t/m 2008)^{14,15,16,17,18}, een advies voor het toekomstige Europese diergezondheidsbeleid (2006)¹⁹ en over diergezondheid op megabedrijven (2008)²⁰ en is er een afwegingsinstrument gepresenteerd voor lichamelijke ingrepen bij dieren (2013)²¹. Meer recent zijn er zienswijzen geschreven over fokkerij en diergezondheid (2015)²², antibioticabeleid (2016)²³, One Health (2016)²⁴ ruimings- en vaccinatiebeleid bij uitbraken van dierziekten (2018)²⁵, ontpopping van de insectensector waar ook ingegaan wordt op de gezondheid van insecten (2018)²⁶, dierenwelzijn in de kringlooplandbouw (2020)²⁷ met daarin ook de effecten van deze manier van dieren houden op diergezondheid, en zorg voor het jonge dier (2021)²⁸ waarin wordt ingegaan op sterfte bij jonge dieren.

Uitkomsten RDA-oriëntatieproces

In de voorbereidingen op dit thema zijn er interviews gehouden onder stakeholders en experts op het gebied van diergezondheid. De informatie die hier uit is gekomen is aangevuld met informatie verkregen uit bureauonderzoek en kennis uit het forum.

Alle opgehaalde informatie is geclusterd in vier categorieën (in de bijlage is dit verder uitgewerkt):

- **Monitoring en preventie**
Er wordt al veel gedaan aan monitoring op het gebied van diergezondheid en dierziektes, maar hierin valt ook nog veel te winnen. Zo kunnen monitoringsgegevens beter benut worden en zouden er methoden ontwikkeld kunnen worden om dieren nog beter te monitoren, ook wanneer dieren verplaatst worden. Daarnaast mag er nog eens kritisch gekeken worden naar het (non-)vaccinatiebeleid.
- **Diergeneesmiddelen**
Het gebruik van antibiotica in de veehouderij is in de afgelopen jaren al flink gedaald, maar het vinden van een balans tussen antibioticagebruik en diergezondheid heeft nog meer aandacht nodig. Ook het tekort aan diergeneesmiddelen in sommige sectoren verdient aandacht.
- **Systemen**
Veehouderijsystemen en ontwikkelingen hierin hebben effect op diergezondheid. Diergezondheidsproblemen in huidige systemen moeten opnieuw bekeken worden, evenals de effecten van nieuwe systemen op diergezondheid.
- **Kennis (ontwikkeling en deling)**
Kennisonwikkeling en -deling op het gebied van diergezondheid verandert. De vraag is wat het effect hiervan is op diergezondheid.

In de loop der tijd zijn de omstandigheden rondom diergezondheid veranderd. Zo zijn dierhouderijsystemen aangepast, technologieën verder ontwikkeld en hebben de omgeving en infrastructuur veranderingen ondergaan. Echter, als we het hebben over diergezondheid wordt er vaak nog gewerkt met de tools die decennia geleden zijn bedacht, denk aan preventie en behandeling van kreupelheid, mastitis en uiergezondheidsproblemen. Het is tijd om de stand van zaken opnieuw te evalueren en de benodigheden op het gebied van diergezondheid te herzien. Aan de hand hiervan kan een nationale diergezondheidsagenda worden opgesteld die zich richt op

diergezondheid, en waarin de fysieke gesteldheid van het dier centraal staat. De RDA kan als onafhankelijk orgaan een initiërende en faciliterende rol hebben in het opstellen van deze meerjarige agenda. Door de gevarieerde samenstelling van de RDA en het betrekken van externen kan er met verschillende visies en achtergronden vanaf een hoger abstractieniveau in de breedte gekeken worden naar de schurende kwesties en toekomstige uitdagingen. Op basis hiervan kunnen bouwstenen voor een nationale diergezondheidsagenda worden opgesteld.

4. Startvragen RDA

Hoofdvraag: Wat zijn de belangrijkste bouwstenen vanuit het perspectief van het dier voor een meerjarige agenda voor de zorg van de gezondheid van productiedieren?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Wat zijn schurende kwesties als het gaat om de gezondheid van productiedieren?
2. Waar worden nieuwe uitdagingen en ontwikkelingen verwacht op het gebied van de gezondheid van productiedieren? Waar moet op geanticipeerd worden?
3. Welke thema's mogen niet ontbreken op een diergezondheidsagenda? Hoe moeten deze worden opgenomen in de agenda? Wat zijn de belemmerende factoren op het gebied van toekomstbestendige diergezondheid/diergeneeskunde? Wat is er nodig voor een goede uitwerking van deze thema's?
4. Welke partijen zouden op wat voor manier betrokken moeten zijn bij het verbeteren van diergezondheid en diergeneeskunde? Hoe ervaren deze partijen de urgentie van het opstellen van een diergezondheidsagenda?

5. Aanpak

Het forum maakt een eerste opzet voor de bouwstenen vanuit het perspectief van het dier voor een diergezondheidsagenda en legt deze voor feedback voor aan betrokkenen en stakeholders (klopt het wat er staat?, hoe zullen genoemde punten landen?). Aan de hand van deze feedback zullen de bouwstenen voor een diergezondheidsagenda worden opgesteld. Hierin worden de verschillende categorieën, genoemd in hoofdstuk 3, uitgewerkt door deelgroepen uit het forum.

6. Forumsamenstelling

Dr.ir. J.W.G.M. Swinkels (voorzitter)

Deelgroep monitoring en preventie

Prof.dr. Y.H. (Ynte) Schukken

Prof.dr. M.F.M. (Merel) Langelaar

ir. G.C. (Gijsbert) Six

R. (Reina) Sikkema (Jong RDA)

Prof.em.dr. E.N. (Elsbeth) Stassen (extern, voorheen hoogleraar Dier en Samenleving Wageningen Universiteit)

Prof.dr.ir. H. (Henk) Hogeveen (extern, hoogleraar management en economie van diergezondheid Wageningen Universiteit)

Deelgroep diergeneesmiddelen

Prof.dr. R. (Ronette) Gehring

Prof.dr. L.J. (Ludo) Hellebrekers (extern, directeur Wageningen Bioveterinary Research, voormalig RDA-lid)

Dr. I. (Inge) van Geijlswijk (extern, hoofd apotheek faculteit diergeneeskunde, Universiteit Utrecht)

Deelgroep systemen

Mr.drs. J. (Jan) Staman

G.P. (Bert) van de Berg

J. (Jeannette) van de Ven

Deelgroep kennis

Prof.dr.ir. T.B. (Bas) Rodenburg

D.M. (Dorien) Eppink (JongRDA)

Dr. F.L.B. (Franck) Meijboom (extern, hoofddocent ethiek Universiteit Utrecht, voormalig RDA-lid)

Prof.dr. J.A. (Arjan) Stegeman (extern, hoogleraar infectieziekten Universiteit Utrecht, voormalig RDA-lid)

Het forum zal worden ondersteund door Ir. M.H.W. (Marc) Schakenraad (secretaris) en Dr. T.J. (Tamara) Bergstra (adjunct-secretaris).

7. Beoogd resultaat

De bevindingen zullen worden samengevoegd in een zienswijze. In de zienswijze worden de bouwstenen vanuit het perspectief van het dier benoemd die vanuit de optiek van de RDA dienen te worden opgenomen in een nationale diergezondheidsagenda. Ter onderbouwing wordt een analyse in de zienswijze opgenomen van de vier eerdergenoemde categorieën en de daarbinnen gestelde deelvragen. Alle betrokken partijen bij diergezondheid en diergeneeskunde worden uitgenodigd kennis te nemen van, en feedback te geven op de analyse voorafgaand aan de publicatie van de zienswijze.

8. Planning

We streven ernaar om de zienswijze in oktober 2022 klaar te hebben met de volgende planning:

- Mei: De deelgroepen hebben de deelvragen voor hun categorie behandeld.
- Juni: De rode draad voor de zienswijze is gevormd.
- Juli: Concept zienswijze.
- Augustus: Horizontale toets.
- September: Verwerking horizontale toets.

Referenties

1. RDA, Dierwaardige veehouderij, 2021, [Zienswijze Dierwaardige Veehouderij | Zienswijze | Raad voor Dierenaangelegenheden \(rda.nl\)](#)
2. CBS, Omvang veestapel op agrarische bedrijven: peildatum 1 april en 1 december, 2021, [StatLine - Omvang veestapel op agrarische bedrijven: peildatum 1 april en 1 december \(cbs.nl\)](#)
3. Wageningen University & research, 'Going viral': hoe virusziekten insectenboerderijen wereldwijd bedreigen, 2022, ['Going viral': hoe virusziekten insectenboerderijen wereldwijd bedreigen - WUR](#)
4. Verordening (EU) 2016/429, 2016, [VERORDENING \(EU\) 2016/ 429 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD - van 9 maart 2016 - betreffende overdraagbare dierziekten en tot wijziging en intrekking van bepaalde handelingen op het gebied van diergezondheid \(„diergezondheidswetgeving”\) \(europa.eu\)](#)
5. Wet Dieren, [wetten.nl - Regeling - Wet dieren - BWBR0030250 \(overheid.nl\)](#)
6. Besluit houders van dieren, [wetten.nl - Regeling - Besluit houders van dieren - BWBR0035217 \(overheid.nl\)](#)
7. Besluit Diergeneeskundigen, [wetten.nl - Regeling - Besluit diergeneeskundigen - BWBR0035091 \(overheid.nl\)](#)
8. Kantar, Publieksenquête 'Staat van het Dier', 2018, [Rapportage: RDA publieksenquête 'De Staat van het Dier' | Raad voor Dierenaangelegenheden](#)
9. RDA, De Staat van het Dier, 2019, ['De Staat van het Dier' Beschouwingen en opinies over de verschuivende relatie tussen mens en dier in Nederland. | Publicatie | Raad voor Dierenaangelegenheden \(rda.nl\)](#)
10. Dierenbescherming, Veetransporten, bezocht op 4-1-2022, [Veetransport - Dierenbescherming.nl](#)
11. Nieuwe Oogst, COV: slachterij niet probleemoplosser veehouderij, 9-5-2019, [COV: slachterij niet probleemoplosser veehouderij - Nieuwe Oogst](#)
12. De Gelderlander, Kippenboeren vrezen de vogelgriep, 30-10-2021, [Kippenboeren vrezen de vogelgriep, precies een jaar na de laatste ruiming: 'Dit gevaar gaat nooit meer weg' | West Maas en Waal | gelderlander.nl](#)
13. One Health, bezocht op 3-1-2022, [Home | One Health](#)
14. RDA, Dierziektebeleid met draagvlak, de bestrijding van besmettelijke dierziekten (deel 1), 2003, <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2003/12/11/dierziektebeleid-met-draagvlak-%E2%80%93-de-bestrijding-van-zeer-besmettelijke-dierziekten-deel-1>
15. RDA, Dierziektebeleid met draagvlak, de bestrijding van besmettelijke dierziekten (deel 1), 2004, <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2004/01/01/dierziektebeleid-met-draagvlak-deel-2-onderbouwing-van-het-advies>

16. RDA, Strategieën om te komen tot een opsporing van besmettelijke aangifteplichtige dierziekten, 2004, <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2004/12/10/strategieen-om-te-komen-tot-een-opsporing-van-besmettelijke-aangifteplichtige-dierziekten>
17. RDA, De rol van wild bij de insleep en verspreiding van klassieke varkenspest en mond- en klauwzeer, 2005, <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2005/01/12/de-rol-van-wild-bij-de-insleep-en-verspreiding-van-klassieke-varkenspest-en-mond-en-klauwzeer>
18. RDA, Mens-dier en dier-dier overdraagbare ziekten door nauwer contact tussen stad en platteland, 2008, <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2008/05/01/rda-zienswijze-mens-dier-en-dier-dier-overdraagbare-ziekten-door-nauwer-contact-tussen-stad-en-platteland>
19. RDA, Evaluatie en toekomst van het Europese diergezondheidsbeleid, 2006, <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2006/12/15/rda-zienswijze-evaluatie-en-toekomst-van-het-europese-diergezondheidsbeleid>
20. RDA, Diergezondheid en dierenwelzijn op megabedrijven, 2008, <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2008/02/15/rda-zienswijze-diergezondheid-en-dierenwelzijn-op-megabedrijven>
21. RDA, Grip op ingrepen, 2013, [RDA Zienswijze Grip op Ingrepen | Zienswijze | Raad voor Dierenaangelegenheden](#)
22. RDA, Fokkerij en voortplantingstechnieken, 2015, [RDA Zienswijze Fokkerij & Voortplantingstechnieken | Zienswijze | Raad voor Dierenaangelegenheden](#)
23. RDA, Antibioticabeleid, 2016, <https://www.rda.nl/publicaties/publicaties/2016/03/07/publieksversie-zienswijze-rda-antibioticabeleid>
24. RDA, One Health een afwegingskader voor beleidsbeslissingen, 2016, [RDA Zienswijze One Health een afwegingskader voor beleidsbeslissingen | Nieuwsbericht | Raad voor Dierenaangelegenheden](#)
25. RDA, Ruimings- en vaccinatiebeleid bij uitbraken van dierziekten, 2018, <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2018/09/17/rda-zienswijze-ruimings--en-vaccinatiebeleid-bij-uitbraken-van-dierziekten>
26. RDA, De onttopping van de insectensector, 2018, [RDA 2018 096+RDA+Zienswijze+De+onttopping+van+de+Insectensector+\(DEF+VERSIE\).pdf \(cloud-wp.nl%40ssl\)](#)
27. RDA, Dierenwelzijn in de kringlooplandbouw, 2020, <https://www.rda.nl/publicaties/publicaties/2020/05/06/zienswijze-dierenwelzijn-in-de-kringlooplandbouw>

28. RDA, Zorg voor het jonge dier, 2021, [RDA zienswijze Zorg voor het jonge dier \(volledig rapport\)](#) | [Zienswijze | Raad voor Dierenaangelegenheden](#)

Bijlage: Categorieën diergezondheid

Aan de hand van interviews met stakeholders en experts op het gebied van diergezondheid, bureauonderzoek en input uit het forum zijn de volgende schurende kwesties per diergezondheidscategorie opgesteld:

- Monitoring en preventie
  - Endemische, bedrijfsgebonden chronische ziekten zijn in de breedte een aandachtspunt. Zo is bij veel diersoorten kreupelheid een probleem, evenals de zorg voor jonge dieren. Ook zijn er soort specifieke problemen zoals snelle groei bij kippen en mastitis en negatieve energiebalans bij koeien. Is het mogelijk om programma's/systemen te maken die hier breed op inspringen? Waarom wel of niet?
  - Er is verbetering nodig in preventie, monitoring, early warning en registratie van dierziekten. Wat zijn goede indicatoren? Hoe kunnen beschikbare gegevens benut worden voor preventie? Versnippering van data en monitoringsgegevens is een risico om signalen goed op te kunnen pikken. Daarnaast zijn bedrijven niet verplicht hun gegevens te delen volgens de Algemene Verordening Gegevensbescherming. Bijvoorbeeld bij Salmonella monitoring van pluimvee worden gegevens sinds een aantal jaar niet meer centraal bijgehouden of gerapporteerd, daarmee verliest de monitoring ervan aan waarde. Nieuwe monitoringsmethoden die gebaseerd zijn op sensoren, data, nieuwe diagnostiek technieken (bijvoorbeeld whole genome sequencing) en artificiële intelligentie kunnen verder ontwikkeld en geïmplementeerd worden. Ook het combineren van nationale data over de dierpopulaties (landbouwhuisdieren, gezelschapsdieren, wilde dieren en ook de humane populatie) is van belang.
  - Monitoring van zoönosen bij wilde dieren is geheel ad hoc. Financiering ontbreekt om dit verder te ontwikkelen (bijvoorbeeld voor het NIOO vogeltrekstation om de infrastructuur voor vogels op te pakken).
  - Sensoren moeten verder worden ontwikkeld (voor het individuele dier) en meer gebruikt worden. Hierbij moet de rol van de dierenarts in de analysering en advisering duidelijk worden.
  - Basisonderzoek van dierziekten en diergezondheid is in Nederland op orde, maar er vallen zaken tussen wal en schip. Er zijn bijvoorbeeld dierziekten die worden gezien als epidemisch, maar waarin een individueel dierbedrijf geen oplossing kan of wil bieden (Porcine Epidemic Diarrhea (PED), Coryza, AI H3N1, SARS-Cov-2, Mycoplasma bovis, besmettelijke zeebeentumor, NCD, CEA, Equine Encephalitis, Hepatitis E, etc.). Deze aandoeningen kunnen een bedreiging vormen voor een grotere populatie, maar door het wegvallen van de productschappen in 2015 zijn er voor deze aandoeningen geen publiek-privaatrechtelijke mogelijkheden meer om een interventie in te zetten.
  - Het verplaatsen van jonge dieren zorgt voor problemen voor diergezondheid. Zo worden kalveren en geitenbokjes vaak op een zodanig lage leeftijd vervoerd dat dit gezondheidsrisico's met zich meebrengt.

- Vaccineren: zijn de huidige maatregelen voor het wel of niet vaccineren in de toekomst nog acceptabel? Kunnen preventieve ruiming en ruiming na besmetting voorkomen worden?
- Is er voldoende aandacht voor preventie, en hoort hier ook vestigingsbeleid voor dierhouderijen bij?
- Diergeneesmiddelen
  - Antibioticagebruik: is de vermindering van antibioticagebruik in de veehouderij doorgeslagen? De problemen met betrekking tot antimicrobiële resistentie bij mensen wordt sterk bij dieren gelegd, maar uit nieuwe inzichten blijkt dat de bijdrage van de veehouderij hieraan veel minder is dan eerder gedacht. Er dient een balans gevonden te worden tussen laag antibioticagebruik en een goede diergezondheid. Investeren in duurzame alternatieven voor het gebruik van antibiotica.
  - De beschikbaarheid van diergeneesmiddelen is beperkt voor kleinere dierlijke sectoren.
- Systemen
  - Systemen zijn in de basis niet in orde. Er zijn gezondheidsproblemen die bijvoorbeeld leiden tot meer antibioticagebruik. De onderliggende problematiek, namelijk het adaptatievermogen van dieren dat niet verder rekbaar is, wordt niet aangepakt.
  - De effecten van huisvesting en management in bestaande en nieuwe systemen op diergezondheid. In nieuwe systemen, zoals de kringlooplandbouw, raakt diergezondheid (en dierenwelzijn) ondergesneeuwd door gestelde prioriteit voor milieu, gezondheid mens en economie.
  - Klimaatverandering hebben effect op diergezondheid in dierhouderijsystemen. Wat zijn de gevolgen?
  - Indirecte maatregelen zoals een eiwit- of stikstofmaatregel in de diervoeding hebben gevolgen voor diergezondheid.
  - Diergezondheidszorg binnen systemen: hoe wordt dit in de toekomst geborgd? En, wat zijn de effecten van de steeds verdergaande schaalvergroting?
  - Nieuwe technieken dienen ingezet te worden voor diergezondheidsproblemen die nog op de 'ouderwetse' manier worden aangepakt.
  - Gaat de Europese diergezondheidsverordening (AHL 21) problemen geven voor dieren?
  - Fokprogramma's hebben effect op diergezondheid, zoals een hoger risico op uiergezondheidsstoornissen bij langdurige selectie op hoge productie bij melkkoeien.
- Kennis (ontwikkeling en delen)
  - De focus in door de overheid gefinancierde onderzoeksprogramma's ligt veelal op de mens; er wordt weinig geïnvesteerd in het (individuele) dier bij kennisontwikkeling en fundamenteel onderzoek. Hierdoor staat ontwikkeling en innovatie op het gebied van diergezondheid onder druk, waarbij het steeds moeilijker wordt om specialisten op te leiden. Dat het nu goed gaat is te danken aan investeringen in het verleden. Verder investeringen zijn nodig om ook in de toekomst geen achterstanden op te lopen. Er moet gericht worden op het verbeteren van dierenwelzijn (inclusief diergezondheid).
  - Is er voldoende ruimte voor onderzoek puur ten behoeve van het dier, zonder milieu, klimaat, volksgezondheid, etc. er bij te betrekken?

- De 'one-health' benadering wordt vooral vanuit het humane belang geregisseerd. Een betere balans tussen mens, milieu en dier is van belang.
- De interesse van jonge dierenartsen in de specialisatie productiedieren neemt zichtbaar af. Hoe komt dat en kunnen we dit veranderen?
- Kennis op het gebied van diergezondheid ontwikkelt zich steeds meer buiten universiteiten, omdat er voor universiteiten weinig financiële bewegingsruimte is en farmaceuten de financiële middelen hebben voor bijvoorbeeld apparatuur en daardoor aantrekkelijker zijn voor bijvoorbeeld onderzoekers. Onderzoeksresultaten (uit het bedrijfsleven) worden onvoldoende gedeeld. Wat zou een gemeenschappelijke onderzoeksagenda kunnen zijn voor universiteiten, bedrijfsleven en veehouderij? Hoe kan de samenwerking geoptimaliseerd worden? Hierbij kan ook gedacht worden aan samenwerking met de rest van Europa.
- Financieringsbronnen voor veterinaire mechanistisch (fundamenteel) onderzoek zijn afwezig of drogen op, waardoor er weinig ruimte is voor veterinaire, dierkundig onderzoek.
- Over nieuwe diersoorten in de dierlijke productiesystemen, zoals insecten, is nog veel onbekend. Weten we genoeg over deze diersoorten, en de risico's voor mens en dier?
- Koppeling diergezondheid en welzijn: wanneer is het dierenwelzijn aangetast als er diergezondheidsproblemen zijn, en andersom?
- De invloed van genetische factoren op diergezondheid dient verder onderzocht te worden.
- Zorgen over diergezondheid worden waargenomen, maar worden vaak niet (voldoende) opgepakt, waardoor zorgen nog meer toenemen. Hoe kan dit verbeterd worden?
- Communicatie moet beter en vollediger. Zo krijgt de hoge gezondheidsstatus van Nederlandse dierpopulaties te weinig aandacht, en worden inspanningen van de overheid en dierlijke sectoren op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid niet herkend.